ULEVIČIENĖ GOBELENAS

visų gyvų pasaulio kalbų, o savo dvasia artimiausia senovinei sanskrito kalbai."

Baltai buvo vakarų ir rytų. Rytų baltai (lietuviai, latviai, prūsai, sėliai ir kt.) turi įtakos savo kalboms iš estų ir suomių, kurių kalbos yra kilusios iš suomių-ugrų k.

Vakarų baltai (prūsai, sūduvai, galindai ir kt.) suvokietėjo ir išnyko anksčiau, negu kai kurie rytų baltai.

Išlikusioms lietuvių ir latvių k. yra svarbu tarmių, kurių latviai turi 3, o lietuviai 2, būtent: aukštaičių ir žemaičių.

Vilniuje pr[illegible] V. Mažiulis savo disertacijoje rašo: "Nauji lietuvių kalbos tarmių duomenys parodė, kad daugeli atsakymų į neišspręstas problemas gali duoti archaiškiausia gyvoji Indo-europiečių šeimos palikonė – lietuvių kalba."

Mūsų kalbos tarmių tyrinėjimams yra daug nusipelnęs neseniai miręs prof. A. Salys. Jis suskirstė tarmes į patarmes ir šnektas. Taip pat pirmas nustatė tarmių sienas ir sudarė tarmių žemėlapį.

Dabar Lietuvoje tarmių mokslu rūpinasi net keli lituanistai, ypač prof. Z. Zinkevičius, kuris 1967 m. savo daktaro disertacijai pasirinko temą apie mūsų tarmes.

Visi lingvistai tvirtina, kad lietuvių k. yra seniausia, konservatyviausia ir mažiausiai pasikeitusi iš visų Indo-europiečių prokalbės kalbų.

O tas mūsų kalbos senumas pasižymi tuo, kad turime daug daiktavardžių ir būdvardžių linksnių, daug veiksmažodžių asmenavimo laikų. Be to, nepastovus kirtis žodžiuose, dar tebevartojame dviskaitą, ypatingas tarimas balsių ir priebalsių, o priesagų pagalba galime susidaryti daug mažybinių bei maloninių žodžių ir t.t.

Kitataučiams išmokti lietuvių kalba yra sunki (ypač tartis).

Mūsų kalbos žodynas yra labai turtingas. Čia noriu pacituoti iš neseniai mirusio lituanisto J. Tininio straipsnio (Aiduose) kelis pavyzdžius. Taip rašo 18 a. filologas P. Ruigys:

"Jei vokiečiai, kalbėdami apie arklį, vyrą, švarką, žirnius vartoja tą patį žodį *grau*, tai lietuviai pilkumui pažymėti turi skirtingus žodžius: vyras – žilas, arklys širmas, sermėga – pilka, žirniai – raini. O vokiečių *waschèn* gali būti lietuviškai verčiamas veiksmažodžiais: mazgoti (rankas), prausti (veidą), skalbti (drabužius), plauti (indus), trinkti (galvą)."

Nė viena naujų kalbų negali susilyginti su mūsų mažybiniais bei maloniniais daiktavardžiais, kuriuos mes sudarome priesagų pagalba, pavyzdžiui: motina, motutė, motulė, motinėlė, močiutė, motinytė, motušėlė;merga, mergaitė, mergytė, mergelė, mergužėlė, mergužė; bernas, bernužis, bernelis, berniokas, bernužėlis, bernytis ir t.t.

Lietuvių k., kaip ir kitos kalbos, turi labai senų skolinių. Prof. K. Būga nurodo šiuos germanų kilmės žodžius: alus, midus, šarvas, kunigas, pinigas. Jis sako, kad kaikurie germaniškos kilmės žodžiai į mūsų kalbą pateko per slavus, būtent: asilas, katilas, muilas. Iš slavų pasiskolinome: grybą, karalių, poną. Grynai vokiečių kilmės yra budelis, klumpės, runkelis.

Jeigu mes pasiskolinome iš kitų kalbų, tai ir kitos tautos pasiskolino iš mūsų. Pavyzdžiui, suomiai iš mūsų paėmė kirvį, pirtį ir paršą. Slavai pasisavino ragaišį, svirną, dirvoną.

Kalbotyros mokslininkai plačiai pradėjo domėtis lietuvių k. tik 19 a. pradžioje. Čia daug prisidėjo vokiečių kilmės kalbininkas A. Schleicher, kuris 1856 m. Prahoje išleido "Lietuvių kalbos gramatiką". Nuo to laiko atsidarė viso pasaulio universitetų durys lietuvių kalbai.

Lituanistas A. Sabaliauskas taip rašo (Draugas, 1969 m.): "Praėjusiais metais paminėjome A. Schleicherio mirties šimtmetį. Per tą laikotarpį kalbos mokslo pasaulyje daug kas pasikeitė. Seniai išmirė Schleicherio mokiniai, sėkmingai tęsę savo mokytojo lituanistines tradicijas. Išaugo kelios lietuvių kalbininkų kartos. Smarkiai pasikeitė net ir lietuvių kalba. Šiandien ji nemirštanti šiaudinių pastogių kalba, kurią užsienio mokslininkai, gelbėdami nuo visiškos pražūties, taip uoliai tyrinėjo, o kultūringos tautos kalba, kurią kitataučiai studijuoja jau ne vien kalbos mokslo reikalams, bet norėdami ir susipažinti su tomis dvasinėmis savybėmis, kuriomis šia kalba kalbantieji pasižymi".

Daugelis kalbininkų-filologų studijuoja lietuvių k. dėl jos panašumo sanskrito kalbai. Chicagos universiteto profesorius G. B. Ford sako, kad abi kalbos yra labai artimos, nes turi panašius linksnius, galūnes, gramatines formas ir t.t.

Indijoje yra vartojama 150 kalbų, tarp kurių yra ir sanskritas. Valstybinių kalbų yra 15. Daugiausia Indijoje kalba (123 mil.) hindi kalba.

Kaikurie lietuvių k. žodžiai tikrai yra panašūs į sanskritą: Dievas — Devas, javas — javas, ratai — rathas, katras — kataras, avis — avis, ugnis — ugnis, ašara — ašru, sūnus — sūnus, šaka — šakha, šuo — šva ir t.t.

Dabar lietuvių k. yra dėstoma daugelyje pasaulio universitetų lyginamosios kalbotyros reikalams, kaip: Amerikoje, Čekoslovakijoje, Anglijoje, Italijoje, Lenkijoje, Norvegijoje, Švedijoje, Vokietijoje ir kitur.

Miuncheno universitete lietuvių k. dėsto Liucija Jurgutytė-Baldauf. Goetingene profesoriauja V. P. Smid, kuris 1963 m. išleido veikalą apie baltų ir Indoeuropiečių veiksmažodžius. To veikalo pradžioje jis įdėjo Maironio eilėraščio vieną posmą:

Aš norėčiau prikelti nors vieną senelį
Iš kapų milžinų
Ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį
Iš senųjų laikų.

Čekoslovakijoje minėtini yra prof. P. Trost ir prof. J. Marvan, kurie abu gerai ka[illegible] lietuviškai.

Lenkijoje pažymėtinas yra Poznanės universiteto prof. J. Otrembski (neseniai miręs), kuris laisvai kalbėjo lietuviškai. Jis išleido lietuvių k. gramatiką. Taip pat Poznanės universitete įkūrė Baltų filologijos katedrą, kuriai vadovauja prof. Č. Kudzinovski.

Maskvos universitete lietuvių k. dėstoma jau seniai. Pirmas pradėjo dėstyti žymus kalbininkas F. Fortunatov, kuris buvo mokytojas mūsų bendrinės kalbos tėvo J. Jablonskio.

Norvegijoje (Oslo universitete) dėsto prof. Ch. Stang, kuris 1966 m. išleido "Baltų kalbų lyginamąją gramatika". Idomu yra tai, kad tos gramatikos prakalboje jis įdėjo viena sakini iš mūsų pirmosios lietuviškos knygos — M. Mažvydo katekizmo: "Mana darba už gier prymkiet".

Švedijoje gyvena dr. J. Lingis, kuris jau keliolika metų dėsto lietuvių k. Uppsalos universitete. Be to, Lundo universitete dirba prof. K. O. Falk. Jis nepriklausomos Lietuvos laikais dėstė švedų kalbą Vytauto D. universitete ir pats mokėsi lietuvių k. Jis paprašė

A. MEDUTYTĖ RAŠYTOJA ŽEMAITĖ

prof. A. Salį, kad jam nurodytų kelis studentus, iš kurių jis galėtų geriau pramokti lietuviškai. Profesorius nurodė M. Jurkyną, mane (šio straipsnio autorę) ir dar kelis. Tad gana dažnai ir tekdavo su juo pasikalbėti. Žinoma, jis daugiausia kreipė dėmesio į žodžių tarimą.

Amerikoje lietuvių k. daugiau pradėta domėtis tik po II-jo Pasaulinio karo. Čia pažymėtinas Pensilvanijos valstybinio universiteto prof. A. Senn, kuris yra šveicarų kilmės, bet kurį laiką gyveno Lietuvoje ir dirbo mūsų universitete. Jis laisvai kalba lietuviškai. Be to, jis sudarė sąlygas atvykti iš Vokietijos prof. V. Krėvei-Mickevičiui [illegible]prof. A. Saliui. Prof. A. Senn ir A. Salys užaugin[illegible] naują lingvistą — dr. W. Schmalstieg, kuris yra amerikietis, bet jau [illegible] moka kalbėti lietuviškai. Prof. A. Senn ir W. [illegible]ieg jau kelis kartus dalyvavo lietuvių mokytojų [illegible]ų dienose ir skaitė savo paskaitas.

Chicagos universitete dirba prof. G. B. Ford. Šis amerikietis niekad nėra matęs Lietuvos, bet susidomėjo lietuvių k. ir ją studijavo, nes jam buvo reikalinga jo specialybei — Indo-europiečių kalbotyrai. Jis išvertė į anglų kalbą M. Mažvydo katekizmą, kurį išleido viena Olandijos leidykla 1971 m.

Taip pat Chicagos universitete lietuvių k. dėsto dr. P. Jonikas, o Illinois — dr. J. Reklaitienė.

Lietuvių kalbai daug nusipelniusių iš mirusiųjų lituanistų yra šie: K. Būga, J. Jablonskis, J. Balčikonis, J. Kazlauskas, A. Salys ir kiti.

Tačiau lietuvių kalbos tyrinėjimo darbus tęsia šie gyvi ir didžiai kūrybingi kalbininkai: P. Jonikas, A. Klimas, V. Mažiulis, J. Palionis, A. Sabaliauskas, P. Skardžius, Z. Zinkevičius ir kiti.

Paskutiniais metais vis daugiau yra šaukiama baltistikos konferencijų, kuriose dalyvauja ne tik Lietuvos kalbininkai, bet ir iš viso pasaulio mokslininkai.